

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (toinen jaosto)

1 päivänä heinäkuuta 2010*

Asiassa C-407/08 P,

jossa on kyse Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 56 artiklaan perustuvasta valituksesta, joka on pantu vireille 19.9.2008,

Knauf Gips KG, aiemmin Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG, kotipaikka Iphofen (Saksa), edustajinaan Rechtsanwalt M. Klusmann ja Rechtsanwalt S. Thomas,

valittajana,

ja jossa vastapuolena on

Euroopan komissio, asiamiehinnään F. Castillo de la Torre ja R. Sauer, prosessiosoite Luxemburgissa,

vastajaana ensimmäisessä oikeusasteessa,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

UNIONIN TUOMIOISTUIN (toinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja J.N. Cunha Rodrigues sekä tuomarit P. Lindh, U. Lõhmus, A. Ó Caoimh ja A. Arabadjiev (esittelevä tuomari),

julkisasiamies: J. Mazák,
kirjaaja: hallintovirkamies K. Malacek,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 22.10.2009 pidetyssä istunnossa esitetyn,

kuultuaan julkisasiamiehen 11.2.2010 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

- ¹ Knauf Gips KG, aiemmin Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG (jäljempänä Knauf, kantaja tai valittaja), vaatii valituksellaan unionin tuomioistuinta kumoamaan Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-52/03, Knauf Gips vastaan komissio, 8.7.2008 antaman tuomion (jäljempänä valituksenalainen tuomio), jolla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi sen kanteen, jossa vaadittiin EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan mukaisesta menettelystä seuraavien yritysten osalta: BPB PLC, Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG, Société

Lafarge SA ja Gyproc Benelux NV (asia COMP/E-1/37.152 – kipsilevyt) 27.11.2002 tehdyn komission päätöksen 2005/471/EY (EUVL 2005, L 166, s. 8; jäljempänä riidanalainen päätös) kumoamista.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

- 2 Neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen [81] ja [82] artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus), joka on annettu 6.2.1962 (EYVL 1962, 13, s. 204), 15 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Komissio voi päätöksellään määrätä yrityksille tai yritysten yhteenliittymille sakon, joka on vähintään 1 000 ja enintään 1 000 000 laskentayksikköä taikka tätä suurempi mutta enintään 10 prosenttia kunkin rikkomukseen osallisen yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta, jos ne tahallaan tai tuottamuksesta:

- a) rikkovat [EY 81] artiklan 1 kohtaa tai [EY 82] artiklaa – –

– –”

Tosiseikat

- 3 Valituksenalaisessa tuomiossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tiivistä asian taustalla olevat tosiseikat seuraavasti:

”1 Kantajana oleva Knauf –– tuottaa ja myy kipsistä valmistettuja rakennusmateriaaleja.

2 Kantaja on Saksan oikeuden mukaan perustettu kommandiittiyhtiö. Kaikki sen yhtiöosuudet ovat Knaufin suvun 21 jäsenen sekä sellaisen yhtiön hallussa, jolla on hallussaan neljän muun yhtiömiehen osuudet. B ja C ovat henkilökohtaisesti vastuussa olevia, toimintaa johtavia yhtiömiehiä.

3 Komissio ryhtyi saamiensa tietojen perusteella 25.11.1998 yllätystarkastuksiin kahdeksassa kipsilevyvalalla toimivassa yrityksessä, joihin kuului kantaja ja muita Knauf-konsernin yrityksiä. Se jatkoi tutkimuksiaan 1.7.1999 kahdessa muussa yrityksessä.

4 Komissio osoitti sitten kyseisille eri yrityksille tietojensaantipyyntöjä –– asetuksen N:o 17 –– 11 artiklan nojalla. Komissio pyysi tietoja, jotka koskivat kyseisten yritysten tiloista vuoden 1998 marraskuussa ja vuoden 1999 heinäkuussa suoritettujen tarkastusten aikana saatuja asiakirjoja. Knauf vastasi tietojensaantipyynnöön 14.9.1999.

5 Komissio aloitti 18.4.2001 hallinnollisen menettelyn ja osoitti väitetiedoksianton yrityksille BPB plc [jäljempänä BPB], Knauf, Société Lafarge SA (jäljempänä

Lafarge), Etex SA ja Gyproc Benelux NV (jäljempänä Gyproc) [jäljempänä väitetiedoksianto]. Kyseiset yritykset esittivät kirjalliset huomautuksensa, ja ne saivat tutustua komission tutkinta-asiakirjoihin, joista toimitettiin niille jäljennös 17.5.2001 lähetetyn CD-ROMin muodossa.

- 6 Kantaja vastasi väitetiedoksiantoon 6.7.2001 päivätyllä kirjeellä.

- 7 Suullinen kuulemistilaisuus järjestettiin 17.7.2001. BPB ja Gyproc esittivät osan lausumistaan suljetuin ovin.

- 8 Kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja toimitti 10.8.2001 päivätyllä kirjeellä kantajalle BPB:n ja Gyprocin asiakirjat, joista oli poistettu luottamukselliset osat.

- 9 Kantaja pyysi 20.8.2001 päivätyllä kirjeellä oikeutta saada tutustua kaikkiin asiakirjavihkoon sisältyviin asiakirjoihin, jotka on lisätty asiakirjavihkoon CD-ROMin lähettämisen jälkeen, ja etenkin muiden yritysten, joita hallinnollinen menettely koski, väitetiedoksiantoon antamiin vastauksiin.

- 10 Kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja lähetti 7.9.2001 kantajalle kolme lisäasiakirjaa, jotka Lafarge oli toimittanut komissiolle 17.7.2001 järjestetyn kuulemisen johdosta.

- 11 Komissio hylkäsi 11.9.2001 kantajan 20.8.2001 esittämän pyynnön, joka koski oikeutta saada tutustua asiakirjavihkon muihin asiakirjoihin.

- 12 Kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja antoi 19.11.2002 loppukertomuksensa.

- 13 Komissio teki 27.11.2002 riidanalaisen päätöksen.

- 14 Riidanalaisen päätöksen päätösosassa todetaan seuraavaa:

'1 artikla

BPB – –, Knauf-konserni, – – Lafarge – – ja Gyproc – – ovat rikkoneet [EY] 81 artiklan 1 kohtaa osallistumalla sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelyihin kipsilevyalalla.

Rikkomisen kesto oli seuraavanlainen:

- a) BPB – –: ainakin 31 päivästä maaliskuuta 1992 25 päivään marraskuuta 1998;

- b) Knauf[-konserni]: ainakin 31 päivästä maaliskuuta 1992 25 päivään marraskuuta 1998;

- c) -- Lafarge --: ainakin 31 päivästä elokuuta 1992 25 päivään marraskuuta 1998;
- d) Gyproc --: ainakin 6 päivästä kesäkuuta 1996 25 päivään marraskuuta 1998.

--

3 artikla

Seuraaville yrityksille määrätään 1 artiklassa tarkoitettusta kilpailusääntöjen rikkomisesta seuraavat sakot:

- a) BPB --: 138,6 miljoonaa euroa;
- b) -- Knauf --: 85,8 miljoonaa euroa;
- c) -- Lafarge --: 249,6 miljoonaa euroa;
- d) Gyproc --: 4,32 miljoonaa euroa.

--'

- 15 Komissio katsoo riidanalaisessa päätöksessä, että kysymyksessä olevat yritykset ovat osallistuneet yhtenä kokonaisuutena pidettävään ja jatkettuun rikkomiseen ja harjoittaneet seuraavanlaista sopimukseen tai yhdenmukaistettuihin menettelyihin perustuvaa toimintaa:
- BPB:n ja Knaufin edustajat tapasivat Lontoossa (Yhdistynyt kuningaskunta) vuonna 1992 [jäljempänä Lontoon kokous] ja ilmaisivat yhteisen toiveensa vakauttaa kipsilevyjen markkinat Saksassa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa, Ranskassa sekä Benelux-maissa

  - BPB:n ja Knaufin edustajilla oli vuodesta 1992 lähtien käytössä tietojenvaihtojärjestelmiä, joihin myös Lafarge ja myöhemmin Gyproc liittyivät ja joiden avulla yritykset tiedottivat toisilleen myyntiluvuistaan Saksan, Yhdistyneen kuningaskunnan, Ranskan ja Benelux-maiden kipsilevymarkkinoilla

  - BPB:n, Knaufin ja Lafargen edustajat tiedottivat toisilleen toistuvasti etukäteen Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla toteutettavista hinnankorotuksista

  - BPB:n, Knaufin, Lafargen ja Gyprocin edustajat tapasivat Versailles'ssa (Ranska) vuonna 1996, Brysselissä (Belgia) vuonna 1997 ja Haagissa (Alankomaat) vuonna 1998 tavoitteenaan jakaa tai ainakin vakauttaa Saksan markkinat

- BPB:n, Knaufin, Lafargen ja Gyprocin edustajat tiedottivat toisilleen ja sopivat useaan otteeseen Saksan markkinoilla toteutettavista hinnankorotuksista vuosina 1996–1998.
- 16 Komissio käytti sakon määrän laskennassa asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa sovellettavissa suuntaviivoissa (EYVL 1998, C 9, s. 3; jäljempänä suuntaviivat) esitettyä menetelmää.
- 17 Määrittääkseen sakon laskentapohjan, joka määritetään rikkomisen vakavuuden perusteella, komissio katsoi aivan ensiksi, että kyseiset yritykset olivat syllistyneet luonteeltaan erittäin vakavaan rikkomiseen, koska kysymyksessä olevien menettelytapojen tarkoituksena oli lopettaa hintasota ja vakauttaa markkinat luottamuksellisia tietoja vaihtamalla. Komissio katsoi lisäksi, että kyseiset menettelytavat olivat vaikuttaneet markkinoihin, koska kyseiset yritykset edustivat kipsilevyjen lähes koko tarjontaa, ja kartellin eri ilmenemismuodot pantiin täytäntöön erittäin keskittyneillä ja oligopolistisilla markkinoilla. Komissio totesi asianomaisten maantieteellisten markkinoiden laajuudesta, että kartelli kohdistui Euroopan yhteisön neljään suurimpaan markkina-alueeseen eli Saksaan, Yhdistyneeseen kuningaskuntaan, Ranskaan ja Benelux-maihin.
- 18 Koska komissio totesi, että kyseiset yritykset olivat huomattavan erikokoisia, se kohteli niitä eri tavoin sen mukaan, kuinka suuri niiden markkinaosuus oli tuotteen myynnistä kyseisillä neljällä markkina-alueella viimeisenä täytenä rikkomisvuonna kertyneen liikevaihdon mukaan. Tällä perusteella sakon laskentapohjaksi vahvistettiin BPB:lle 80 miljoonaa euroa, Knaufille ja Lafargelle 52 miljoonaa euroa ja Gyprocille 8 miljoonaa euroa.

- 19 Riittävän ehkäisevän vaikutuksen turvaamiseksi yritysten koko ja varat huomioon ottaen Lafargelle määrätyn sakon laskentapohjaa korotettiin 100 prosenttia, joten sen määräksi tuli 104 miljoonaa euroa.

- 20 Komissio korotti tämän jälkeen rikkomisen keston huomioon ottamiseksi sakon laskentapohjaa 65 prosenttia BPB:n ja Knaufin osalta, 60 prosenttia Lafargen osalta ja 20 prosenttia Gyprocin osalta, koska se katsoi, että rikkominen oli pitkäaikaista Knaufin, Lafargen ja BPB:n osalta ja keskipitkän ajan kestävä Gyprocin osalta.

- 21 Mitä tulee raskauttaviin seikkoihin, BPB:lle ja Lafargelle määrättyjen sakkojen määrää korotettiin 50 prosentilla rikkomisen uusimisen vuoksi.

- 22 Komissio alensi tämän jälkeen Gyprocille määrättyä sakkoa 25 prosenttia lieventävien seikkojen perusteella, koska tämä oli horjuttanut kartellin vakautta ja rajoittanut siten sen vaikutuksia Saksan markkinoilla ja koska se ei ollut toiminut Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla.

- 23 Komissio alensi lopulta BPB:n sakkojen määrää 30 prosentilla ja Gyprocin sakkojen määrää 40 prosentilla sakkojen määräämättä jättämisestä tai lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa annetun komission tiedonannon (EYVL 1996, C 207, s. 4 [–]) D kohdan 2 alakohdan nojalla. Lopullisiksi sakon määräksi vahvistettiin siis BPB:lle 138,6 miljoonaa euroa, Knaufille 85,8 miljoonaa euroa, Lafargelle 249,6 miljoonaa euroa ja Gyprocille 4,32 miljoonaa euroa.”

Valituksenalainen tuomio

- 4 Knauf nosti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 13.2.2003 jättämällään kannekirjelmällä kanteen riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi. Se vaati toissijaisesti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta alentamaan sille määrätyn sakon määrää.

- 5 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi valituksenalaisella tuomiolla kanteen kokonaisuudessaan.

Asianosaisten vaatimukset

- 6 Knauf vaatii valituksessaan, että unionin tuomioistuin
  - kumoaa valituksenalaisen tuomion

  - toissijaisesti palauttaa asian ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen, jotta tämä ratkaisee asia uudelleen

- tai ainakin alentaa riittävästi sille riidanalaisen päätöksen 3 artiklassa määrättyä sakkoa määrällä, joka ei kuitenkaan ole alle 54,51 miljoonaa euroa, ja

  - velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.
- 7 Komissio vaatii, että valitus hylätään ja Knauf velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Valitus

- 8 Knauf vetoaa valituksensa tueksi kolmeen valitusperusteeseen, jotka koskevat ensinnäkin puolustautumisoikeuksien loukkaamista sekä toiseksi EY 81 artiklan ja kolmanneksi asetuksen N:o 17/15 artiklan virheellistä soveltamista.

Ensimmäinen valitusperuste, joka koskee puolustautumisoikeuksien loukkaamista

- 9 Käsiteltävänä oleva valitusperuste jakautuu kahteen erilliseen osaan, joita on tutkittava peräkkäin.

Ensimmäisen valitusperusteen ensimmäinen osa, joka koskee kieltäytymistä antamasta oikeutta tutustua asianomaista vastaan puhuvaan näyttöön

– Asianosaisten lausumat

- 10 Knauf riitauttaa valituksenalaisen tuomion 49 ja 50 kohdan siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lainvastaisesti laiminlyönyt velvollisuutensa tutkia siitä aiheutuneet seuraukset, että komissio kieltäytyi antamasta sille oikeutta tutustua tiettyihin sitä vastaan puhuviin todisteisiin. Valittaja katsoo, että koska se oli yksilöinyt sitä vastaan puhuvat todisteet, joita ei ollut annettu tiedoksi, ja yksinomaan näihin todisteisiin perustuvat riidanalaisen päätöksen kohdat, mitkään muut seikat eivät ole tarpeen sen päättelemiseksi, että jos kyseiset todisteet olisi poistettu, mainitun päätöksen vastaavat osat olisivat olleet erilaisia. Koska viimeksi mainitut koskevat kilpailusääntöjen rikkomisen aineellista puolta kokonaisuutena, lopputulos, johon kyseisessä päätöksessä päädyttiin, olisi ollut erilainen.
- 11 Komissio katsoo, että ensimmäisen valitusperusteen ensimmäinen osa on tehoton, koska siinä arvostellaan ylimääräisenä perusteena esitettyä lausumaa, kuten valituksenalaisen tuomion 63 kohdasta ilmenee. Se väittää lisäksi, ettei Knauf ole osoittanut, että lopputulos, johon riidanalaisessa päätöksessä päädyttiin, olisi ollut erilainen, jos valittajalla olisi ollut tilaisuus tutustua sitä vastaan puhuviin asiakirjoihin, joita ei ollut annettu tiedoksi.

– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

- 12 On huomautettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 49 kohdassa todennut, että joitakin yksityiskohtaisempia esimerkkejä lukuun ottamatta kantaja vain luettelee ne riidanalaisen päätöksen perustelukappaleet, joissa mainitaan asiakirjat, joihin sille ei ole annettu oikeutta tutustua, ja päätellyt, että tällainen luetteleminen ei voi riittää täyttämään sitä oikeuskäytännössä asetettua velvollisuutta, jonka mukaan kantajan on osoitettava, että lopputulos, johon komissio on kyseisessä päätöksessä päätenyt, olisi ollut erilainen, jos kyseiset asiakirjat olisi poistettu asianomaista vastaan puhuvien todisteiden joukosta. Kuten saman tuomion 50 kohdassa on todettu, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on siis tutkinut väitettyä loukkaamista, joka koskee oikeutta tutustua asiakirjoihin todisteina, jotka sisältävät asianomaista vastaan puhuvia seikkoja, yksinomaan kantajan nimenomaisesti esittämien väitteiden perusteella.
- 13 Tältä osin on huomautettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan se, että asiakirjaa ei ole annettu tiedoksi, merkitsee puolustautumisoikeuksien loukkaamista ainoastaan siinä tapauksessa, että asianomainen yritys ensinnäkin osoittaa komission nojautuneen tähän asiakirjaan tukeakseen väitettään, joka koskee kilpailusääntöjen rikkomisen olemassaoloa, ja toiseksi tämä väite voidaan näyttää toteen vain kyseisen asiakirjan perusteella. Mikäli on olemassa muita asiakirjatodisteita, joista asianomaiset yritykset ovat saaneet tiedon hallinnollisen menettelyn aikana ja jotka tukevat erityisesti komission päätelmiä, tiedoksi antamatta jätetyn asianomaista vastaan puhuvan asiakirjan poistaminen todisteiden joukosta ei heikennä riidanalaisessa päätöksessä huomioon otettujen väitteiden pätevyyttä. Näin ollen asianomaisen yrityksen on osoitettava, että lopputulos, johon komissio on päätöksessään päätenyt, olisi ollut erilainen, mikäli asiakirja, jota ei ole annettu tiedoksi ja johon komissio on nojautunut todetessaan kyseisen yrityksen rikkoneen kilpailusääntöjä, olisi pitänyt poistaa asianomaista vastaan puhuvien todisteiden joukosta (yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomio 7.1.2004, Kok., s. I-123, 71–73 kohta).

- 14 Niiden riidanalaisen päätöksen perustelukappaleiden pelkkä luetteleminen, joissa mainitaan asiakirjat, joihin ei ole annettu oikeutta tutustua, ei kuitenkaan yksinään ole omiaan osoittamaan, että lopputulos, johon komissio on kyseisessä päätöksessä päätenyt, olisi ollut erilainen, mikäli nämä asiakirjat olisi poistettu asianomaista vastaan puhuvien todisteiden joukosta.
- 15 Ensimmäisen valitusperusteen ensimmäinen osa on näin ollen hylättävä perusteettomana.

Ensimmäisen valitusperusteen toinen osa, joka koskee kieltäytymistä antamasta oikeutta tutustua asianomaisen puolesta puhuvaan näyttöön

– Asianosaisten lausumat

- 16 Knauf moittii ensinnäkin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että tämä on valituksenalaisen tuomion 64 ja 65 kohdassa tehnyt virheellisen yhteenvedon Knaufin esittämistä väitteistä, jotka koskivat komission kieltäytymistä antamasta sille oikeutta tutustua tiettyihin sen puolesta puhuviin todisteisiin.
- 17 Knauf katsoo toiseksi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 70–78 kohdassa soveltanut virheellisesti asianomaisen puolesta puhuva näyttöä koskevaa unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä. Sen mukaan kantajan ei tarvitse näyttää toteen, että jos se olisi saanut oikeuden tutustua muiden asianomaisten yritysten väitetiedoksiantoon antamiin vastauksiin, riidanalaisen päätöksen sisältö olisi ollut erilainen, vaan pelkästään, että se olisi voinut käyttää näitä asiakirjoja

puolustuksessaan. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin tutkinut, olisivatko kantajan mainitsevat asianomaisen puolesta puhuvat todisteet saattaneet vaikuttaa mainitun päätöksen lopputulokseen.

- 18 Knauf riitauttaa kolmanneksi sen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arvioinnin, jonka mukaan BPB:n väitetiedoksiantoon antamassa vastauksessa ei ollut asianomaisen puolesta puhuvaa näyttöä. Se väittää, että todistelua koskevien yleisten periaatteiden mukaan asianomaisten muiden yritysten esittämät lausumat ovat näyttöä. Myöskään se, että valittaja on hallinnollisen menettelyn kuluessa esittänyt samat perustelut, ei muuta mainittujen lausumien luonnetta.
- 19 Valittaja moittii viimeiseksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että tämä ei ole ottanut huomioon BPB:n väitetiedoksiantoon antaman vastauksen tiettyjä kohtia, joihin se oli vedonnut sen puolesta puhuvina seikkoina, joita ei ole annettu tiedoksi.
- 20 Komissio katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on soveltanut asianmukaisesti unionin tuomioistuimen asiaa koskevaa oikeuskäytäntöä ja ettei se ole ottanut valittajan väitteitä vääristyneellä tavalla huomioon.
- 21 Komissio väittää myös, että Knauf ainoastaan toistaa väitteet, joihin se on jo vedonnut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, ja pyrkii siten saamaan unionin tuomioistuimen tutkimaan sen väitteet uudelleen, minkä johdosta ensimmäisen valitusperusteen toinen osa on jätettävä tutkimatta. Valittaja ei myöskään ole osoittanut, miltä osin sille tiedoksi antamatta jätetystä näytöstä olisi voinut olla hyötyä sen puolustukselle.

– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

- 22 Puolustautumisoikeuksien noudattamisen periaatteeseen erottamattomasti liittyvä oikeus tutustua asiakirja-aineistoon merkitsee sitä, että komission on annettava asianomaiselle yritykselle mahdollisuus tutkia kaikki tutkinta-aineistoon sisältyvät asiakirjat, joilla saattaa olla merkitystä sen puolustuksen kannalta. Näihin kuuluvat sekä asianomaista vastaan että sen puolesta puhuvat asiakirjat muiden yritysten liikesalaisuuksia, komission sisäisiä asiakirjoja ja muita luottamuksellisia tietoja lukuun ottamatta (em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 68 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 23 Mikäli kyseessä on tilanne, jossa tiedoksi antamatta on jätetty asianomaisen puolesta puhuva asiakirja, vakiintuneesta oikeuskäytännöstä seuraa, että kyseisen yrityksen on ainoastaan osoitettava, että sen tiedoksi antamatta jättäminen on saattanut vaikuttaa yrityksen vahingoksi menettelyn kulkuun ja komission päätöksen sisältöön. Riittää, että yritys osoittaa, että se olisi kyennyt käyttämään kyseisiä sen puolesta puhuvia asiakirjoja puolustuksessaan sillä tavalla, että mikäli se olisi kyennyt vetoamaan niihin hallinnollisessa menettelyssä, se olisi voinut tuoda esiin seikkoja, jotka eivät olisi olleet sopusoinnussa komission siinä vaiheessa tekemien päätelmien kanssa, ja olisi siten kyennyt jollain tavoin vaikuttamaan arviointeihin, joita komissio on tehnyt mahdollisessa päätöksessä, ainakin sen osalta todetun menettelytavan vakavuuden ja keston osalta ja samalla sakon määrän osalta (ks. em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 74 ja 75 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 24 Tästä seuraa, että valittajan ei pelkästään ole osoitettava, ettei se ole saanut oikeutta tutustua tiettyihin sen puolesta puhuviin todisteisiin, vaan tämän lisäksi myös, että se olisi voinut käyttää niitä puolustuksessaan.

- 25 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tältä osin todennut valituksenalaisen tuomion 72–77 kohdassa, ettei kantaja ollut osoittanut, että se olisi voinut käyttää puolustuksessaan kyseisiä asiakirjoja, joiden sisällöstä ei ollut annettu tietoa, koska se oli hallinnollisen menettelyn aikana esittänyt samat väitteet, jotka sisältyivät mainittuihin asiakirjoihin, ja koska komissio oli hylännyt kyseiset väitteet riidanalaisessa päätöksessä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tämän perusteella voinut saman tuomion 78 kohdassa päätellä, että vaikka kantaja olisi voinut vedota näihin asiakirjoihin hallinnollisessa menettelyssä, nämä asiakirjat eivät olisi voineet vaikuttaa komission arviointeihin.
- 26 On kuitenkin huomautettava, ettei valittaja riitautanut niitä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arviointeja, joiden mukaan kantaja ei ollut osoittanut, että se olisi voinut käyttää puolustuksessaan asiakirjoja, joiden sisällöstä ei ollut annettu tietoa hallinnollisessa menettelyssä.
- 27 Vaikka näin ollen oletettaisiin, että kyseiset asiakirjat ovat asianomaisen puolesta puhuvaa näyttöä, kuten valittaja väittää, tämä toteamus ei voi johtaa valituksenalaisen tuomion kumoamiseen.
- 28 Vaikka samoin on totta, kuten valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 74 kohdassa soveltanut virheellisesti tämän tuomion 23 kohdassa esitettyä oikeuskäytäntöä, kun se on katsonut, että yhteen asianomaisen puolesta puhuvaan asiakirjaan, jota ei ole annettu tiedoksi, eli BPB:n väitetiedoksiantoon antaman vastauksen 4.2.1 kohtaan sisältyneet tiedot eivät olisi voineet muuttaa riidanalaisen päätöksen ”lopputulosta”, kyseinen virhe ei kuitenkaan ole omiaan johtamaan valituksenalaisen tuomion kumoamiseen, koska valittaja ei ole yrittänyt osoittaa, että se olisi voinut käyttää näitä tietoja puolustuksessaan etenkin sen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämän toteamuksen valossa, jonka mukaan komissio oli jo ottanut tällaiset väitteet huomioon mainitussa päätöksessä.

- 29 Tämä väite on siis hylättävä tehottomana.
- 30 Ei ole myöskään mahdollista hyväksyä sitä väitettä, jonka mukaan ne Knaufin ensimmäisessä oikeusasteessa esittämät väitteet, joista on väitetysti tehty virheellinen yhteenvedo valituksenalaisen tuomion 65 kohdassa, on otettu vääristyneellä tavalla huomioon.
- 31 Kun valittaja vetoaa omien väitteidensä huomioon ottamiseen vääristyneellä tavalla, sen on näet SEUT 256 artiklan, unionin tuomioistuimen perussäännön 58 artiklan ensimmäisen kohdan ja unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 112 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan c alakohdan mukaan ilmoitettava täsmällisesti ne seikat, jotka se katsoo unionin yleisen tuomioistuimen ottaneen huomioon vääristyneellä tavalla (ks. analogisesti em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 50 kohta). Valittaja ei kuitenkaan yksilöi täsmällisesti niitä väitteitään, jotka valituksenalaisessa tuomiossa on sen mukaan otettu huomioon vääristyneellä tavalla.
- 32 Koska valittaja ei moiti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että tämä on jättänyt vastaamatta sen kanneperusteisiin ja vaatimuksiin ensimmäisessä oikeusasteessa, myöskään kysymyksellä siitä, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tehnyt virheellisen yhteenvedon kantajan väitteistä, ei ole merkitystä käsiteltävänä olevan oikeusriidan ratkaisun kannalta.
- 33 Ei voida myöskään hyväksyä väitettä, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt ottamatta huomioon tietyt kohdat BPB:n väitetiedoksiantoon antamasta vastauksesta ja etenkin kyseisen vastauksen 4.1.16 ja 4.2.3 kohdan.

34 Mainitun vastauksen 4.1.16 kohdasta on huomautettava, että sen pääsisältö on siinä väitteessä, jonka mukaan ”kilpailu pysyi kovana kaikilla Euroopan eri markkinoilla ”huolimatta Lontoon kokouksessa saavutetusta ”väitetyistä sopimuksesta”. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin tutkinut kilpailun jatkumista koskevaa kysymystä valituksenalaisen tuomion 72 ja 75 kohdassa.

35 BPB:n väitetiedoksiantoon antaman vastauksen 4.2.3 kohdassa todetaan, että BPB:n ja sen kilpailijoiden välillä vaihdettuja lukuja ei otettu mukaan BPB:n suunnitteluprosessiin. Kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 73 ja 74 kohdassa tutkinut väitteet, jotka koskevat kyseisen tietojenvaihdon kohdetta sekä sitä, että näin vaihdettujen tietojen on väitetty olleen ainoastaan Gyprocin johtajan D:n ja BPB:n toimitusjohtajan tiedossa, se on implisiittisesti vastannut kantajan väitteeseen.

36 Tämän perusteella ensimmäisen valitusperusteen toinen osa on hylättävä.

37 Knaufin valituksensa tueksi esittämä ensimmäinen valitusperuste on siis hylättävä.

Toinen valitusperuste, joka koskee EY 81 artiklan 1 kohdan virheellistä soveltamista

Asianosaisten lausumat

- 38 Knauf väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellut päätelmänsä EY 81 artiklan 1 kohdan rikkomisesta nojautumalla valituksenalaisen tuomion 140–298 kohdassa toteamuksiin, jotka perustuvat asianomaista vastaan puhuvaan näyttöön, jonka sisällöstä ei ole annettu tietoa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei siten sen mielestä ole noudattanut saman tuomion 63 kohdassa esittämänsä lausumaa, jonka mukaan se ei ottaisi huomioon kyseistä näyttöä tutkiessaan asiasisältöä.
- 39 Valittaja katsoo lisäksi, että vaikka valittajaa vastaan puhuva näyttö, jonka sisällöstä ei ole annettu tietoa, otetaan huomioon, yksikään sen kilpailusääntöjen rikkomisen, josta valittajaa moititaan, viidestä osatekijästä, joita ovat Lontoossa vuonna 1992 pidetty kokous, Saksassa, Ranskassa, Benelux-maissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa vuosina 1992–1998 myytyjä määriä koskeva tietojenvaihto, hinnankorotuksia Yhdistyneessä kuningaskunnassa samana ajanjaksona koskeva tietojenvaihto, Saksan markkinaosuuksista kesäkuusta 1996 alkaen tehdyt sopimukset (Versailles'n, Brysselin ja Haagin kokoukset) ja hinnankorotuksista Saksassa vuodesta 1996 alkaen tehdyt sopimukset, ei täytä edellytyksiä, jotka ovat tarpeen kilpailusääntöjen rikkomisen toteutukseksi EY 81 artiklan 1 kohdan nojalla.
- 40 Komissio väittää, että toinen valitusperuste on kokonaisuudessaan jätettävä tutkimatta, koska se koskee ainoastaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiä tosiseikkoja koskevia toteamuksia.

- 41 Komissio huomauttaa lisäksi, ettei Knauf kiistä sitä, etteikö sellainen yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu kilpailusääntöjen rikkominen, johon riidanalainen päätös perustuu, olisi ollut olemassa. Kilpailunvastaisen menettelytavan tai sopimuksen olemassaolo on kuitenkin pääteltävä tietyistä yhteensattumista ja seikoista, jotka yhdessä tarkasteltuina voivat muun johdonmukaisen selityksen puuttuessa olla osoitus kilpailusääntöjen rikkomista.

Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

- 42 Ensinnäkin väitteestä, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellakseen päätelmänsä EY 81 artiklan 1 kohdan mukaisesta rikkomisesta nojautunut toteamuksiin, jotka perustuvat asianomaista vastaan puhuvaan näyttöön, jonka sisällöstä ei ole annettu tietoa, on todettava, että valittaja viittaa ainoastaan yhteenvedonomaaisesti valituksenalaisen tuomion 140–298 kohtaan osoittamatta täsmällisesti niitä asianomaista vastaan puhuvia todisteita, joiden sisällöstä ei ole annettu tietoa ja joihin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi perustanut päättelynsä.
- 43 SEUT 256 artiklasta, unionin tuomioistuimen perussäännön 58 artiklan ensimmäisestä kohdasta ja unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 112 artiklan 1 kohdan c alakohdasta seuraa kuitenkin, että valituksessa on ilmoitettava täsmällisesti sekä se, miltä kaikilta osin tuomion kumoamista vaaditaan, että ne oikeudelliset perusteet ja perustelut, joihin erityisesti halutaan vedota tämän vaatimuksen tueksi (ks. mm. asia C-352/98 P, Bergaderm ja Goupil v. komissio, tuomio 4.7.2000, Kok., s. I-5291, 34 kohta; asia C-248/99 P, Ranska v. Monsanto ja komissio, tuomio 8.1.2002, Kok., s. I-1, 68 kohta ja asia C-487/06 P, British Aggregates v. komissio, tuomio 22.12.2008, Kok., s. I-10515, 121 kohta).
- 44 Kyseinen väite on näin ollen jätettävä tutkimatta.

- 45 Toiseksi on huomautettava väitteestä, joka koskee sitä, voidaanko sen käyttäytymisen, josta valittajaa on arvosteltu, kutakin viittä osatekijää pitää kilpailusääntöjen rikkomisena, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 306 kohdassa riidanalaisesta päätöksestä seuraavan, että ”käsiteltävänä olevassa tapauksessa kaikki sopimukset ja yhdenmukaistetut menettelytavat kuuluivat kysymyksessä olevien yritysten sellaisten toimien sarjaan, joilla oli vain yksi taloudellinen tarkoitus eli kilpailun rajoittaminen, ja ne muodostivat sellaisen monitahaisen ja jatkuvan sopimuksen eri ilmenemismuodot, jonka tarkoituksena ja vaikutuksena oli kilpailun rajoittaminen. Koska edellä mainitut sopimukset ja yhdenmukaistetut menettelytavat konkretisoivat keskeytyksettä vuodesta 1992 alkaen vuoteen 1998 saakka kyseisten yritysten yhteisen tahdon vakauttaa ja näin ollen rajoittaa kilpailua ainakin Saksan, Ranskan, Yhdistyneen kuningaskunnan ja Beneluxin kipsilevymarkkinoilla, komissio on luokitellut rikkomisen yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi, monitahoiseksi ja jatketuksi”. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi mainitun tuomion 321 kohdassa kantajan sitä vastaan esittämät väitteet, että yhteistoimintajärjestely luonnehditaan yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi rikkomiseksi.
- 46 Knauf ei riitautta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätelmää, joka koskee yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatkuvan rikkomisen olemassaoloa, vaan väittää ainoastaan, ettei yksikään sen rikkomisen, josta sen on katsottu olevan vastuussa, osatekijöistä tue EY 81 artiklan 1 kohdan rikkomista.
- 47 Tältä osin on huomautettava, että EY 81 artiklan 1 kohdan rikkomisen olemassaolon osoittamiseksi komission on esitettävä painavia, täsmällisiä ja yhtäpitäviä todisteita (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85–C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö ym. v. komissio, tuomio 31.3.1993, Kok., s. I-1307, 127 kohta). Kaikkien komission esittämien todisteiden ei kuitenkaan tarvitse välttämättä täyttää näitä edellytyksiä suhteessa rikkomisen kuhunkin osatekijään. Riittää, että eri seikat, joihin komissio on vedonnut, täyttävät kokonaisvaltaisesti tarkasteltuina kyseisen vaatimuksen.

- 48 Vaikka näin ollen oletettaisiin, että yksikään kyseisen rikkomisen eri osatekijöistä ei erikseen tarkasteltuna muodosta EY 81 artiklan 1 kohdassa kiellettyä sopimusta tai yhdenmukaistettua menettelytapaa, kuten valittaja väittää, tällainen päätelmä ei kuitenkaan merkitse sitä, etteivätkö mainitut osatekijät voisi yhdessä tarkasteltuina muodostaa tällaista sopimusta tai menettelytapaa.
- 49 Kuten oikeuskäytännössä on jo todettu, näin on siksi, että koska kielto osallistua kilpailunvastaisiin menettelytapoihin ja sopimuksiin sekä seuraamukset, joita kilpailusääntöjen rikkojille voidaan määrätä, ovat laajalti tunnettuja, on tavanomaista, että kyseisiin menettelytapoihin ja sopimuksiin liittyvät toimenpiteet toteutetaan vaivihkaa, että kokoukset pidetään salassa, useimmiten kolmannessa valtiossa, ja että niihin liittyvien asiakirjojen määrä pidetään mahdollisimman vähäisenä. Vaikka komissio löytää asiakirjoja, jotka osoittavat nimenomaisesti taloudellisten toimijoiden välisen lainvastaisen yhteydenpidon, kuten kokouksen pöytäkirjat, nämä asiakirjat ovat normaalisti vain hajanaisia ja niitä on vähän, joten usein on välttämätöntä muodostaa kuva tietyistä yksityiskohdista päättelemällä. Useimmissa tapauksissa kilpailunvastaisen menettelytavan tai sopimuksen olemassaolo on pääteltävä tietyistä yhteensattumista ja seikoista, jotka yhdessä tarkasteltuina voivat muun johdonmukaisen selityksen puuttuessa olla osoitus kilpailusääntöjen rikkomisesta (ks. vastaavasti em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 55–57 kohta).
- 50 Kyseinen väite ei siis ole perusteltu.
- 51 Näin ollen Knaufin valituksensa tueksi esittämä toinen valitusperuste on jätettävä osittain tutkimatta ja osittain hylättävä perusteettomana.

Kolmas valitusperuste, joka koskee asetuksen N:o 17 15 artiklan ja EY 81 artiklan virheellistä soveltamista

Asianosaisten lausumat

- 52 Knauf väittää aluksi, että valituksenalaisen tuomion 348 kohdan muotoilusta ilmenee, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole menetellyt objektiivisesti ja puolueettomasti vaan se on sitä vastoin päättänyt ennalta, että Knaufille on määrättävä sakkoa toimista, jotka Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG (jäljempänä GKV) ja sen tytäryhtiöt olivat toteuttaneet, vaikka toteamusta, jonka mukaan viimeksi mainitut ovat hyötäneet rikkomisesta, ei ole perusteltu millään tavalla.
- 53 Valittaja katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on myös soveltanut virheellisesti asetuksen N:o 17 15 artiklaa päätellessään, että se muodosti taloudellisen kokonaisuuden muiden Knaufin suvun hallussa olevien yhtiöiden (jäljempänä Knauf-konserni) kanssa, ja katsoessaan, että se on vastuussa kyseisten yhtiöiden toimista.
- 54 Knauf arvostelee niitä seikkoja, joihin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin nojautui päätelläkseen, että Knauf, GKV ja sen tytäryhtiöt muodostivat taloudellisen kokonaisuuden. Sen mukaan esillä olevassa asiassa ei erityisestikään ole mahdollista soveltaa asiassa C-286/98 P, Stora Kopparbergs Bergslags vastaan komissio, 16.11.2000 annettua tuomiota (Kok., s. I-9925), koska valittaja ei ole minkään muun yhtiön määräysvallassa eikä se käytä myöskään määräysvaltaa missään toisessa yhtiössä. Valittaja katsoo lisäksi, ettei asiassa T-66/99, Minoan Lines vastaan komissio, 11.12.2003 annettua tuomiota (Kok., s. II-5515), johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on viittannut valituksenalaisen tuomion 350, 351 ja 355 kohdassa, voida myöskään soveltaa, koska kyseinen tuomio koskee jälleenmyyntisuhteita. Näin on myös asiassa T-9/99, HFB ym. vastaan komissio, 20.3.2002 annetun tuomion (Kok., s. II-1487)

osalta, koska kyseisessä tuomiossa taloudellisen kokonaisuuden olemassaolo perustui siihen, että sama henkilö piti osakkaana hallussaan eri yhtiöiden koko osakepääomaa, kun taas esillä olevassa asiassa valittajan ja GKV:n yhtiöosuudet ovat 22 henkilön hallussa, ja heillä kaikilla on vähemmistöosakkuus.

55 Taloudellisen kokonaisuuden olemassaoloa ei valittajan mukaan saa johtaa myöskään siitä, että monet Knaufin sukuun kuuluvat osakkaat pitävät valittajaa ja samannimisen konsernin muita yhtiöitä yhdessä määräysvallassaan, koska yhteistä määräysvaltaa ei ole silloin, kun enemmistösuhteet voivat siirtyä tai vaihdella osakkaiden kesken. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 349 kohdassa mainitsemassa 9.12.1994 päivätyssä suvun sopimuksessa (jäljempänä suvun sopimus) ei aseteta kyseisiä yhtiöitä yhteiseen määräysvaltaan. Knauf katsoo tältä osin, että valituksenalainen tuomio on ristiriidassa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön ja etenkin sen asiassa C-196/99 P, Aristrain vastaan komissio, 2.10.2003 antaman tuomion (Kok., s. I-11005) kanssa, jossa se totesi, että pelkästään se, että kahden eri liikeyhtiön osakepääoman omistaa sama henkilö tai perhe, ei ole sinänsä riittävää sen osoittamiseksi, että nämä yhtiöt ovat taloudellinen kokonaisuus.

56 Lisäksi sillä, että samat kaksi osakasta johtivat kaikkia Knauf-konsernin yhtiöitä, ja sillä, että he edustivat niitä koko sen ajanjakson ajan, jolloin rikkominen ilmeni, ei valittajan mukaan ole merkitystä. Sama koskee kyseisen konsernin yhtiöiden välistä tietojenvaihtoa, liikevaihtoa koskevien tietojen toimittamista hallinnollisessa menettelyssä, sitä, että suurin osa tarkastusten aikana löydettyistä asiakirjoista on laadittu valittajan tunnuksella varustetulle paperille, jossa on sen yhteystiedot, ja sitä, että Knauf oli hallinnollisessa menettelyssä keskustelukumppanin asemassa.

- 57 Kun tarkastellaan sitä, että valittajan on katsottu olevan vastuussa Knauf-konsernin yhtiöiden toimista, valittaja arvostelee valituksenalaisen tuomion 356 kohtaa väittämällä, että se, että se oli ainoa yhtiö, jota GKV ei hallinnoi, ei selitä sitä, miksi sakkoa ei määrätty GKV:lle vaan yksinomaan valittajalle.
- 58 Knauf väittää, että yhtäältä se valituksenalaisen tuomion 357 kohdassa oleva toteamus, jonka mukaan Knauf sovittaa yhteen Knauf-konsernin operatiivista toimintaa merkityksellisillä markkinoilla, on ristiriidassa sen valituksenalaisen tuomion 337 kohdassa olevan toteamuksen kanssa, jonka mukaan "[Knauf-konsernin] johdossa ei ole yhtä oikeushenkilöä, jonka voitaisiin katsoa olevan konsernin toimintaa yhteen sovittavana henkilönä vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisista, joihin sen muodostamat eri yhtiöt ovat syllistyneet".
- 59 Valittaja arvostelee lopuksi valituksenalaisen tuomion 359 ja 360 kohtaa, joiden mukaan sen olisi pitänyt hallinnollisen menettelyn aikana riitauttaa päätelmä, jonka mukaan se muodosti taloudellisen kokonaisuuden Knauf-konsernin muiden yhtiöiden kanssa, sillä uhalla, ettei se voi enää tehdä sitä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Valittajan mukaan tällainen päätelmä on ristiriidassa in dubio pro reo -periaatteen kanssa.
- 60 Komissio kiistää kaikki ne väitteet, jotka valittaja on esittänyt kolmannen valitusperusteen yhteydessä, ja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin toteamuksiin taloudellisen kokonaisuuden olemassaolosta ei sisälly mitään oikeudellista virhettä.

Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

- 61 Aluksi on huomautettava väitteestä, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien ei ole ollut objektiivinen ja puolueeton siitä syystä, että se on valituksenalaisen tuomion 348 kohdassa todennut GKV:n tytäryhtiöiden hyötynneen kyseisestä kilpailusääntöjen rikkomisesta, että unionin tuomioistuimella ei ole valitusasiassa toimivaltaa määrittää asian tosiseikastoa eikä lähtökohtaisesti myöskään arvioida sitä selvitystä, johon unionin yleinen tuomioistuin on asian tosiseikastoa määrittäessään tukeutunut. Lukuun ottamatta sitä tapausta, että unionin yleiselle tuomioistuimelle esitetty selvitys on otettu huomioon vääristyneellä tavalla, tosiseikkojen ja kyseisen selvityksen arviointi ei näin ollen ole sellainen oikeuskysymys, että se sinänsä kuuluisi unionin tuomioistuimen harjoittaman valvonnan piiriin (yhdistetyt asiat C-322/07 P, C-327/07 P ja C-338/07 P, Papierfabrik August Koehler ym. v. komissio, tuomio 3.9.2009, Kok., s. I-7191, 52 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 62 Koska valittaja ei ole väittänyt, että selvitys, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tukeutunut voidakseen tehdä sen valituksenalaisen tuomion 348 kohdassa esitetyn toteamuksen, jonka mukaan GKV:n tytäryhtiöt ovat hyötynneet kyseisestä kilpailusääntöjen rikkomisesta, on otettu huomioon vääristyneellä tavalla, sen väitteellä pyritään todellisuudessa siihen, että tämä selvitys arvioidaan uudestaan, mikä ei kuulu unionin tuomioistuimen toimivallan piiriin. Kyseinen väite on näin ollen jätettävä tutkimatta.
- 63 Toiseksi on huomautettava väitteestä, joka koskee asetuksen N:o 17/15 artiklan virheellistä soveltamista, että Knauf riitauttaa sen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätelmän, jonka mukaan yhtäältä GKV ja sen tytäryhtiöt ja toisaalta valittaja muodostavat kilpailuoikeudessa tarkoitetun taloudellisen kokonaisuuden, sekä sen päätelmän, jonka mukaan valittaja on Knauf-konsernin toiminnasta vastuussa oleva yhtiö.

- 64 Taloudellisen kokonaisuuden olemassaoloa koskevasta kysymyksestä on todettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin kilpailuoikeus koskee yritysten toimintaa ja että yrityksen käsitteeseen kuuluvat kaikki taloudellista toimintaa harjoittavat yksiköt riippumatta niiden oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta. Yrityksen käsitteellä on tässä samassa asiayhteydessä katsottava tarkoitettavan taloudellista kokonaisuutta, vaikka oikeudellisesti tämän taloudellisen kokonaisuuden muodostaakin useampi kuin yksi luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö (ks. asia C-97/08, Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomio 10.9.2009, 54 ja 55 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen, ei vielä julkaistu oikeustapauskokoelmassa).
- 65 Taloudellisen kokonaisuuden olemassaolo voidaan näin ollen päätellä useista yhtäpitävistä tekijöistä, vaikkei mikään näistä tekijöistä erikseen tarkasteltuna riitäkään näyttämään toteen tällaisen kokonaisuuden olemassaoloa.
- 66 Esillä olevassa asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on päätellyt taloudellisen kokonaisuuden olemassaolon useiden seikkojen perusteella. Se on siten valituksenalaisen tuomion 344 kohdassa todennut ensinnäkin, että valittajan ja muiden Knaufin suvun hallussa olevien yhtiöiden, etenkin GKV:n, osakkaat ovat samoja eli 21 mainittuun sukuun kuuluvaa luonnollista henkilöä ja yhtiö, johon kuuluu vielä neljä muuta kyseisen suvun jäsentä.
- 67 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on huomauttanut toiseksi valituksenalaisen tuomion 345 kohdassa, että kaksi Knaufia johtavaa osakasta eli B ja C ovat myös johtavia osakkaita kaikissa Knauf-konsernin yhtiöissä.
- 68 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut kolmanneksi valituksenalaisen tuomion 347 kohdassa, että GKV:llä on hallussaan osakkuuksia useissa kipsilevymerkinoilla toimivissa yhtiöissä, jotka ovat Knaufin suvun määräysvallassa, ja korostanut

mainitun tuomion 348 kohdassa, että tämä sama yhtiö on ainoastaan holdingyhtiö, jolla ei ole työntekijöitä ja joka johtaa hallussaan olevia osakkuusyhtiöitä sen omistavien 22 osakkaan puolesta, ja että se on riippuvainen kantajan johtajista ja liiketiloista.

- 69 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on neljänneksi ottanut valituksenalaisen tuomion 349 kohdassa huomioon suvun sopimuksen, jonka 1 kohdan 2 alakohdassa määrätään, että sen tarkoituksena on varmistaa, että Knauf-konsernin yhtiöt ovat saman johdon alaisena. Saman kohdan 3 ja 4 alakohdan mukaan myös mainitun sopimuksen tavoitteena on yhtäältä taata yksi, keskitetty yhtiöoikeuksien käyttö koko Knauf-konsernissa ja toisaalta varmistaa, että yhtiön johtamista, organisointia ja oikeudellista muotoa koskevat päätökset tehdään niin, ettei yksi ainoa osakas tai pieni määrä osakkaita pysty estämään niitä. Näihin yhtiöihin kuuluvat kyseisen sopimuksen 2 kohdan mukaan muun muassa Knauf ja GKV.
- 70 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut viidenneksi valituksenalaisen tuomion 346 kohdassa, että kaikki kyseisen rikkomisen yhteydessä vaihdetut kantajan myyntiluvut liittyvät kipsilevymarkkinoilla toimiviin Knauf-konsernin yhtiöihin kokonaisuudessaan eikä mistään asiakirjasta ilmene, etteivätkö B ja C olisi edustaneet tätä konsernia rikkomisen eri ilmenemistapojen yhteydessä.
- 71 Valituksenalaisen tuomion 347 kohdasta ilmenee lopuksi, että valittaja on itse ilman, että komissio olisi esittänyt mitään tätä koskevaa pyyntöä, toimittanut komissiolle kaikki Knauf-konsernin liikevaihdot 19.9.2002 päivätyssä vastauksessaan asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla esitettyyn tietojensaantipyyntöön.

- 72 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kaikkien näiden seikkojen perusteella voinut päätellä perustellusti valituksenalaisen tuomion 350 kohdassa, että Knaufin suvulle kuuluvat yhtiöt muodostivat yhden taloudellisen kokonaisuuden.
- 73 Siitä seikasta, johon Knauf nimenomaan viittaa ja jonka mukaan sekä se että GKV ovat 22 osakkaan omistuksessa, joista kellekään ei ole osuus- tai äänenemmistöä, mikä mahdollistaa sen, että enemmistösuhteet voivat vaihdella Knauf-konsernin eri yhtiöissä, on todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ottanut huomioon sen, että kaikki nämä yhtiöt olivat samojen 22 osakkaan, jotka olivat lisäksi Knaufin suvun jäseniä, hallussa, ainoastaan yhtenä sellaisena seikkana, joka voi osoittaa kyseen olevan taloudellisesta kokonaisuudesta. Sitä paitsi se seikka, että enemmistösuhteet voivat vaihdella konsernissa, ei sinänsä estä toteamasta, että kyse on yhdestä taloudellisesta kokonaisuudesta.
- 74 Toisin kuin Knauf väittää, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole myöskään jättänyt ottamatta huomioon edellä mainitussa asiassa Aristrain vastaan komissio annettua tuomiota. Kyseisen tuomion 99 kohdassa on näet todettu, että pelkästään se, että kahden eri liikeyhtiön osakepääoman omistaa sama henkilö tai perhe, ei sinällään ole riittävää sen osoittamiseksi, että nämä yhtiöt muodostavat taloudellisen kokonaisuuden. Kuten edellä olevassa kohdassa on kuitenkin todettu, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole nojautunut yksinomaan siihen, että Knauf-konsernin yhtiöt ovat saman suvun hallussa, päätelläkseen, että kyse oli taloudellisesta kokonaisuudesta.
- 75 Knauf kiistää myös sen suvun tekemän sopimuksen merkityksellisyyden, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on viitannut valituksenalaisen tuomion 349 kohdassa. Sen mukaan kyseisellä sopimuksella on yksinomaan tarkoitus

pysyttää Knauf-konsernin yhtiöiden pääoman muodostavat osakkuudet tulevaisuudessa Knaufin suvun jäsenten omistuksessa. Sen päämääränä on lisäksi estää se, että Knauf-konsernin yhtiöt ovat tiettyjen osakkaiden tai osakkaiden ryhmittymien määräysvallassa.

- 76 Vaikka oletettaisiin, että mainitulla suvun sopimuksella pyritään todellisuudessa edellisessä kohdassa mainitun kaltaisiin tavoitteisiin, on huomautettava, ettei valittaja kiistä sitä, että kyseisen sopimuksen tavoitteena, joka on nimenomaisesti todettu sen 1 kohdan 2 alakohdassa, on ”varmistaa se, että Knauf-yhtiöt pysyvät yhden johdon alaisina”.
- 77 Valittaja katsoo lisäksi, että sillä seikalla, että B ja C olivat johtajina kaikissa Knauf-konsernin yhtiöissä, ei ole merkitystä taloudellisen kokonaisuuden olemassaolon kannalta, koska kyseinen seikka ei sulje pois sitä, että Knauf-konsernin eri yhtiöt ovat itsenäisiä kilpailuoikeuden kannalta. Sillä, että mainittuja yhtiöitä johtavat samat kaksi osakasta, voidaan kuitenkin todellisuudessa varmistaa suvun sopimuksen 1 kohdan 2 alakohdassa tarkoitettu yksi johto.
- 78 Kaikkien kipsilevymerkkinöillä toimivien Knauf-konsernin yhtiöiden myyntilukujen vaihdosta kyseisen kilpailusääntöjen rikkomisen yhteydessä on huomautettava, että toisin kuin valittaja väittää, kyseinen seikka muodostaa lisätodisteen, jolla pyritään osoittamaan, että nämä yhtiöt toimivat ainakin rikkomisen aikana taloudellisena kokonaisuutena, jolla oli yhteinen intressi.
- 79 Ei ole myöskään mahdollista hyväksyä väitettä, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on loukannut in dubio pro reo -periaateetta katsoessaan valituksenalaisen tuomion 346 kohdassa, että mistään asiakirjasta ei ilmene, etteivätkö B ja C olisi edustaneet Knauf-konsernia kilpailusääntöjen rikkomisen yhteydessä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näet valituksenalaisen tuomion 346 kohdassa pelkästään todennut, että sille esitetystä selvityksessä todetaan, että B ja C ovat

olleet kyseisessä konsernissa edustustehtävissä kilpailusääntöjen rikkomisen yhteydessä, ja ettei sille ollut esitetty mitään todistetta, jonka avulla voitaisiin todeta, ettei näin ollut.

80 Tältä osin on palautettava mieliin unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö, jonka mukaan osapuolen tai viranomaisen, joka väittää kilpailusääntöjä rikotaan, tehtävänä on todistaa rikkomisen tapahtuneeksi, ja yrityksen tai yritysten yhteenliittymän, joka vetoaa puolustautumisperusteeseen rikkomisväitettä vastaan, tehtävänä on osoittaa, että edellytykset tällaisen puolustautumisperusteen soveltamiselle täyttyvät, joten kyseisen viranomaisen on tällöin turvauduttava muihin todisteisiin. Vaikka lakiin perustuva todistustaakka kuuluu näiden periaatteiden mukaan joko yhtäältä komissiolle tai toisaalta asianomaiselle yritykselle tai yhteenliittymälle, tosiseikat, joihin osapuoli vetoaa, voivat siten olla sellaisia, että ne velvoittavat toisen osapuolen esittämään selityksen tai perustelun, jonka puuttuessa voidaan päätellä, että todistustaakka on täytetty (ks. em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 78 ja 79 kohta).

81 Knauf väittää myös, että eräät tuomiot, joihin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuim on nojautunut valituksenalaisen tuomion antaakseen, eivät ole merkityksellisiä.

82 Edellä mainitussa asiassa Stora Kopparbergs Bergslags vastaan komissio annetusta tuomiosta on todettava, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole viitannut siihen päätelläkseen, että kyse oli taloudellisesta kokonaisuudesta. Tämän lisäksi se, että käsiteltävänä olevassa asiassa ei ole kyse emoyhtiön kokonaan omistamasta tytäryhtiöstä, toisin kuin mainitun tuomion taustalla olleessa asiassa, ei merkitse sitä, ettei kyse voisi olla kilpailuoikeudessa tarkoitettusta taloudellisesta kokonaisuudesta.

- 83 Edellä mainitussa asiassa Minoan Lines vastaan komissio annetusta tuomiosta on huomautettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on maininnut sen ainoastaan esimerkkinä kilpailun alalla yleisesti sovellettavien seikkojen tueksi tekemättä kuitenkaan mitään analogiaan perustuvaa päätelmää mainitun tuomion taustalla olevan asian erityisten olosuhteiden ja käsiteltävänä olevassa asiassa kyseessä olevien olosuhteiden välillä.
- 84 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näet valituksenalaisen tuomion 350, 351 ja 355 kohdassa huomauttanut vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön viitaten, että yrityksen käsitteellä on kilpailuoikeudessa katsottava tarkoitettavan taloudellista kokonaisuutta kysymyksessä olevan sopimuksen kohteen kannalta, vaikkakin oikeudellisesti tämä taloudellinen kokonaisuus koostuu useista luonnollisista henkilöistä tai oikeushenkilöistä, ja että tällaisella taloudellisella kokonaisuudella on yhtenäinen organisaatio, joka muodostuu henkilöistä sekä aineellisista ja aineettomista tekijöistä ja jolla pyritään pysyvästi tiettyyn taloudelliseen päämäärään sekä joka voi myötävaikuttaa EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuun rikkomiseen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on myös katsonut, että kun konserni muodostaa yhden ja saman yrityksen, komissio voi katsoa, että tämän yrityksen tekemästä rikkomisesta on vastuussa yhtiö, joka on vastuussa konsernin toiminnasta rikkomisen yhteydessä, ja määrätä sille sakon.
- 85 Sama koskee edellä mainittua asiassa HFB ym. vastaan komissio annettua tuomiota, koska valituksenalaisen tuomion 343 kohdasta ilmenee, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittasi kyseiseen tuomioon ainoastaan esimerkkinä kuvatakseen tiettyjen tosiseikkojen – kuten sen, että sama henkilö hoitaa avaintehtäviä konserniyhtiöiden hallintoelimissä, että kyseinen henkilö edustaa johtajien klubin kokouksissa eri yhtiöitä ja että kyseisille yhtiöille on annettu yksi ainoa kiintiö yhteistoimintajärjestelyssä – merkitystä arvioitaessa sitä, onko kyse taloudellisesta kokonaisuudesta.
- 86 Edellä esitetyistä seikoista seuraa, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole tehnyt oikeudellista virhettä katsoessaan, että Knaufin suvulle kuuluvat yhtiöt muodostavat taloudellisen kokonaisuuden.

- 87 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 358 kohdassa kantajan tehtävästä Knauf-konsernissa, että se on hallinnollisessa menettelyssä ollut komission ainoa keskustelukumppani ja ettei se ole kiistänyt tätä asemaa missään vaiheessa kyseisen menettelyn kuluessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut saman tuomion 359 kohdassa, että vaikka oli ilmeistä, että komissio katsoi väitetiedoksiannossa, että kilpailusääntöjen rikkominen koski koko Knauf-konsernia, ja että kyseisessä tiedoksiannossa olevien tietojen perusteella kantaja ei voinut olla tietämättä siitä, että se saattoi olla komission lopullisen päätöksen adressaatti, kantaja on kuitenkin vastannut komissiolle asettamatta kyseenalaiseksi rooliansa mainitun konsernin toiminnasta vastuussa olevana yhtiönä kilpailusääntöjen rikkomisen yhteydessä.
- 88 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 360 kohdassa päätellyt, että tällaisessa tilanteessa kantajan tehtävänä oli ryhtyä hallinnollisen menettelyn kuluessa toimenpiteisiin sillä uhalla, ettei se voisi enää tehdä näin, näyttämällä toteen, että komission toteamista seikoista huolimatta sen ei voitu katsoa olevan vastuussa siitä kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon Knauf-konsernin yhtiöt olivat syyllistyneet.
- 89 Tässä yhteydessä on korostettava, kuten valittaja perustellusti väittää, että EY 81 ja EY 82 artiklaa sovellettaessa missään unionin oikeuden määräyksessä tai säännöksessä ei aseteta väitetiedoksiannon adressaatille velvollisuutta riitauttaa siinä olevat eri tosiseikat tai oikeudelliset seikat hallinnollisen menettelyn kuluessa sillä uhalla, ettei se voi enää tehdä näin myöhemmin asian tuomioistuinkäsittelyssä.
- 90 Vaikka se, että yritys komissiossa käydyssä hallinnollisessa menettelyssä nimenomaisesti tai implisiittisesti myöntää joitakin tosiseikkoja tai oikeudellisia seikkoja, näet voikin olla lisätodiste arvioitaessa sitä, onko kulloisessakin tuomioistuimessa nostettu kanne hyväksyttävä, myöntäminen ei voi kuitenkaan rajoittaa itse sitä oikeutta nostaa kanne unionin yleisessä tuomioistuimessa, joka luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä on SEUT 263 artiklan neljännen kohdan nojalla.

- 91 Tätä varten nimenomaisesti säädetyn oikeudellisen perustan puuttuessa tällainen rajoitus on vastoin laillisuusperiaatetta ja puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen periaatetta, jotka ovat perustavanlaatuisia periaatteita. On kuitenkin huomautettava, että todellinen oikeus muutoksenhakuun ja oikeus saada asiansa käsitellyksi puolueettomassa tuomioistuimessa on taattu Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklassa, jolla on SEU 6 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan sama oikeudellinen arvo kuin perussopimuksilla. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla.
- 92 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki siis oikeudellisen virheen, kun se katsoi, että Knaufin olisi pitänyt ryhtyä toimenpiteisiin hallinnollisen menettelyn kuluessa sillä uhalla, ettei se voi tehdä enää näin unionin tuomioistuimissa.
- 93 Tämän perusteella yhtäältä valituksenalainen tuomio on kumottava siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kyseisen tuomion 362 kohdassa katsonut, että kantaja oli Knauf-konsernin toiminnasta vastuussa oleva yhtiö kilpailusääntöjen rikkomisen yhteydessä, ja toisaalta valitus on hylättävä muilta osin.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esitetty kanneperuste, joka koskee asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan virheellistä soveltamista

- 94 Unionin tuomioistuimen perussäännön 61 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan silloin, kun muutoksenhaku todetaan aiheelliseksi, unionin tuomioistuin kumoo unionin yleisen tuomioistuimen päätöksen. Se voi ratkaista asian lopullisesti itse, jos asia on ratkaisukelpoinen. Nyt esillä olevassa tapauksessa asia on näin.

- 95 Valittajalla Knauf-konsernissa olevan tehtävän osalta on tutkittava, onko komissio tehnyt arviointivirheen, kun se on katsonut valittajan olleen yksin vastuussa kyseisen konsernin yhtiöiden – jotka yhdessä muodostavat taloudellisen kokonaisuuden, kuten tämän tuomion 86 kohdassa on todettu – toiminnasta.
- 96 Valittajan vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämään kirjalliseen kysymykseen toimittamasta organisaatiokaaviosta ilmenee, että kyseisen konsernin huipulla oli vuonna 2001 kolme yhtiötä eli valittaja, GKV ja Knauf Fiber Glass GmbH. Viimeksi mainittu, jonka toiminta on keskittynyt Yhdysvaltoihin, ei toiminut kuitenkaan kipsilevymarkkinoilla.
- 97 Samasta organisaatiokaaviosta ilmenee, että GKV:llä on suoraan tai välillisesti omistuksessaan kymmeniä yhtiöitä, joista useat toimivat kyseisillä markkinoilla.
- 98 Näin ollen on tarkastettava, oliko komissio oikeutettu katsomaan, että Knauf eikä GKV oli vastuussa kyseisestä kilpailusääntöjen rikkomisesta.
- 99 Tämä olisi tilanne, jos GKV ei päättä itsenäisesti toiminnastaan kyseisillä markkinoilla.
- 100 Sen määrittämiseksi, päättääkö yhtiö itsenäisesti toiminnastaan markkinoilla, on otettava huomioon kaikki merkitykselliset seikat, jotka koskevat kyseisen yhtiön ja sen samaan konserniin kuuluvan yhtiön, jonka katsotaan olevan vastuussa konsernin toiminnasta, välisiä taloudellisia, organisatorisia ja oikeudellisia yhteyksiä ja jotka voivat vaihdella tapauksen mukaan ja joita ei näin ollen voida luetella tyhjentävästi (ks. analogisesti em. asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 74 kohta).

- 101 Esillä olevassa asiassa on ensinnäkin selvää, että GKV on ainoastaan holdingyhtiö, jolla ei ole työntekijöitä ja joka johtaa hallussaan olevia osakkuusyhtiöitä sen omistavien 22 osakkaan puolesta, eikä Knauf ole arvostellut tätä toteamusta.
- 102 Riidanalaisen päätöksen 497 perustelukappaleesta ilmenee toiseksi, että GKV on riippuvainen Knaufista sekä liiketilojensa että työntekijöidensä osalta ainakin osittain, eikä valittaja ole kiistänyt myöskään tätä toteamusta.
- 103 Kolmanneksi on selvää, että Knauf on ainoa Knauf-konsernin yhtiö, joka toimii relevantteilla markkinoilla ja joka ei ole GKV:n hallinnoima.
- 104 Neljänneksi on huomautettava, että suurin osa niistä Knauf-konsernin asiakirjoista, jotka komissio takavarikoi tarkastusten aikana, on laadittu valittajan tunnuksella varustetulle paperille, jossa mainitaan sen yhteystiedot. Vaikka oletettaisiin, että kyseinen yhtiö on oikeutettu väittämään, kuten se muutoksenhaussa tekeekin, että kyseiset asiakirjat on valokopioitu sattumanvaraisesti tai että komission tarkastuksesta vastuussa olleet virkamiehet ovat valinneet ne tarkoituksellisesti, valittaja ei ole kuitenkaan liittänyt asiakirja-aineistoon mitään todistetta, jolla tätä näkemystä voitaisiin tukea.
- 105 Viidenneksi on todettava, että tämän tuomion 96 kohdassa mainitun organisaatio-kaavion mukaan valittaja on niistä Knauf-konsernin yhtiöistä, jotka toimivat kipsilevymarkkinoilla, se yhtiö, jonka merkityksellinen liikevaihto on selvästikin kaikkein suurin. Tämä seikka osoittaa, että valittajalla oli ratkaiseva merkitys kyseisessä konsernissa ainakin näiden markkinoiden osalta.

- 106 Edellä esitetyistä toteamuksista seuraa, että GKV ei todellisuudessa päätä itsenäisesti toiminnastaan mainituilla markkinoilla vaan se on tästä riippuvainen Knaufista.
- 107 Toisin kuin Knauf väittää, se, ettei Knauf-konsernin johdossa ole pelkästään yhtä oikeushenkilöä, ei estä katsomasta valittajan olevan vastuussa konsernin toiminnasta.
- 108 Konsernin oma oikeudellinen rakenne, jolle on ominaista se, ettei konsernin huipulla ole pelkästään yhtä oikeushenkilöä, ei ole ratkaisevaa, kun kyseinen rakenne ei heijasta konsernin tosiasiallista toimintaa ja todellista organisaatiota.
- 109 Sen perusteella, ettei valittajan ja GKV:n välillä ole oikeudellisia riippuvuussuhteita, ei voida siis kyseenalaistaa päätelmää, jonka mukaan valittajan on katsottava olevan vastuussa Knauf-konsernin toimista, koska on selvää, että GKV ei todellisuudessa päätä itsenäisesti toiminnastaan kipsilevymarkkinoilla.
- 110 Tästä seuraa, ettei komissio ole tehnyt mitään arviointivirhettä todetessaan, että valittajan oli katsottava olevan vastuussa kaikesta Knauf-konsernin toiminnasta.
- 111 Valittajan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa nostaman kanteen neljäs kanneperuste, joka koskee asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdan virheellistä soveltamista, on näin ollen hylättävä.

Oikeudenkäyntikulut

- 112 Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 122 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan silloin, kun valitus on perusteltu ja unionin tuomioistuin ratkaisee itse riidan lopullisesti, se päättää oikeudenkäyntikuluista.
- 113 Työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan, jota sovelletaan työjärjestyksen 118 artiklan nojalla valituksen käsittelyyn, mukaan asianosainen, joka häviää asian, veloitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Työjärjestyksen 69 artiklan 3 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan on kuitenkin niin, että jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi, unionin tuomioistuin voi määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan.
- 114 Esillä olevassa asiassa Knauf ja komissio ovat hävinneet valituksen yhteydessä osan vaatimuksistaan, joten on määrättävä, että asianosaiset vastaavat omista oikeudenkäyntikuluistaan, jotka liittyvät tähän oikeusasteeseen.
- 115 Koska Knaufin nostama kumoamiskanne on sitä vastoin hylätty, valituksenalaisen tuomion tuomiolauselman 2 kohta on pysytettävä siltä osin kuin kyse on asian käsitelystä ensimmäisessä oikeusasteessa aiheutuneista oikeudenkäyntikuluista.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (toinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

- 1) Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-52/03, Knauf Gips vastaan komissio, 8.7.2008 antama tuomio kumotaan siltä osin kuin Knauf Gips KG:n katsotaan siinä olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisista, joihin Knauf-konsernin muodostavat yhtiöt ovat syyllistyneet.**

- 2) **Valitus hylätään muilta osin.**

- 3) **Knauf Gips KG:n kanne, jossa vaaditaan kumoamaan EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan mukaisesta menettelystä seuraavien yritysten osalta: BPB PLC, Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG, Société Lafarge SA ja Gyproc Benelux NV (asia COMP/E-1/37.152 – kipsilevyt) 27.11.2002 tehty komission päätös 2005/471/EY, hylätään.**

- 4) **Asianosaiset vastaavat omista oikeudenkäyntikuluistaan tässä oikeusasteessa, ja Knauf Gips KG velvoitetaan korvaamaan kaikki ensimmäisessä oikeusasteessa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.**

Allekirjoitukset